

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Teze bakalářské práce

Tradice a rituály v ateistické a křesťanské
rodině v České republice

Anežka Herzánová

© 2015 ČZU v Praze

Souhrn

Bakalářská práce je zaměřena na dva typy rodin. Křesťanskou a ateistickou a jejich pohled na významné české tradice. Teoretická část pojednává o současné rodině jako takové, vysvětluje, co to je tradice a rituál a jejich význam. V poslední části popisuje čtyři nejčastější tradice, Vánoce, Velikonoce, svatbu a pohřeb. Práce se snaží přiblížit historii a vývoj těchto tradic a to, jakým způsobem byly slaveny v minulosti a dnes. V praktické části jsou popsány a shrnuty výpovědi respondentů, kteří pocházejí z obou typů rodin. V bakalářské práci bylo využito standardizovaných rozhovorů a dotazníků.

Klíčová slova:rodina, Vánoce, Velikonoce, rodinné rituály, dodržování tradic, zvyky

Úvod

Tradice a rituály jsou neodmyslitelnou součástí života každého člověka. Rituály začínají provázet jedince ihned po jeho narození a prolínají se celým jeho životem. Mimo jiné jsou významným prostředkem ke stmelování společnosti, jak na úrovni rodiny, tak i celého národa. Lidová i občanská obřadnost je úzce spjata s mýty, děním v přírodě, vírou a významnými životními okamžiky. Nepřeberné množství tradic a rituálů, které s sebou tyto okamžiky přinášejí jsou pro každého člověka individuální a jedinečné. Řada rituálů a tradic se významně liší v závislosti na geografii a čase. Liší se také v tom, zda daný významný svátek dodržuje věřící, člen katolické církve či ateista.

Zrychlující se životní tempo vede člověka ke snaze udržet krok se stylem života společnosti, v níž žije. „Zrychlení“, často ale i nedostatek času a ochota věnovat se hledání a nalézání vlastních národních, skupinových a rodinných tradic vede k vykořenění a ztrátě vztahu k předchozím generacím. Autorku mimo jiné při psaní této práce zajímalo, zda tento trend je zřejmější v rodině katolické či ateistické.

Teoretická část práce pojednává nejen o rodině, jejím historickém vývoji a proměnách, ale i o úloze tradic a rituálů v rodinném i společenském životě. Jsou zde předloženy výsledky studia odborné literatury o významných tradicích, zvycích a rituálech, ze kterých se autorka hlouběji zabývá tématy Vánoc, Velikonoc, svateb a pohřbů.

V praktické části práce se autorka snaží zachytit a porovnat rozdíly ve způsobu prožívání Vánoc, Velikonoc, svateb a pohřbů rodinách katolických a ateistických.

Mnoho tradic a rituálů má své kořeny v dávné historii, a přesto se slaví stejně jako v minulosti. Některé zvyklosti a obyčeje sice provádíme, ale nesnažíme se je pochopit a nevíme téměř nic, o jejich původu a smyslu. Proto v bakalářské práci jsou popsány i některé staré a polozapomenuté tradice, jejich význam, způsob slavení v minulosti a jejich odkaz pro současnost.

Cíl práce a metodologie

Cílem této práce je zjistit a porovnat chápání tradičních českých tradic mezi ateistickou a křesťanskou rodinou v dnešní České republice. Teoretická část práce čerpá z odborné literatury, která se zabývá problematikou českých tradic, zejména Vánoc, Velikonoc, svateb a pohřbů. Dále pojednává o rodině jako takové, o její historii a funkci.

Záměrem práce je potvrdit předpoklad, že tradice a rituály spojené s oslavami Vánoc, Velikonoc, svateb a pohřbů jsou v rodině praktikující křesťanství odlišné, než v rodině ateistické. Autorka předpokládá, že tyto svátky jsou pevně spjaty s religiozitou rodiny a oslavy se odvíjí především dle tradičních křesťanských rituálů. Dalším předpokladem je, že v současné ateistické rodině převládá komerční pojetí oslav výše zmíněných svátků, které je okrajově spojeno s některými tradičními rituály. Dalším cílem je zjistit zda do ateistických rodin pronikají stále častěji nové tradice a rituály, jejichž základ plyne z přejímání cizích a moderních vlivů přicházejících jako důsledek globalizace české společnosti, z čehož také plyne předpoklad, že v současné křesťanské rodině jsou církevní tradice a rituály zjednodušovány a modernizovány z důvodů změny životního stylu a tempa celé společnosti.

V teoretické části bakalářské práce bylo použito zejména studium primárních i sekundárních pramenů, dokumentů a literatury.

Praktická část bakalářské práce je rozdělena na dvě části. Šetření pomocí dotazníku a standardizované rozhovory.

První výzkumná metoda, která byla v práci použita, je dotazník. Dotazník obsahuje sedmnáct otázek a byl rozeslán pomocí sociální sítě. Na dotazník odpovědělo čtyřicet tři respondentů. Jedenáct otázek muselo být vyřazeno, z důvodu nevhodných či vulgárních odpovědí. Ve výsledku je dotazník vypracovaný z odpovědí od třiceti dvou respondentů, kdy odpovídalo sedmnáct ateistů a patnáct věřících, ve věkovém rozpětí 15 – 60 let, bydlištěm ve městě i v maloměstě či vesnici.

Standardizovaného rozhovoru se zúčastnilo 6 respondentů, kteří byli vybráni dle jejich náboženského vyznání, místa bydliště, pohlaví a věku, aby bylo zaručeno co nejširší spektrum odpovědí. Autorka se snaží zmapovat jaké rituály a tradice jsou pro respondenty nejdůležitější, jak vnímají tradiční české oslavy Vánoc a Velikonoc, a jak je sami slaví.

Respondentům bylo položeno devět stejných otázek na témata spojená s Vánocemi, Velikonoci, svatbami a pohřby.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zjistit a porovnat rozdíly v chápání a realizaci nejvýznamnějších tradic a rituálů, jakými jsou: vánoce, velikonoce, svatba a pohřeb v křesťanské a ateistické rodině.

Již při studiu odborné literatury a použitých pramenů si autorka uvědomila, že žijeme v době, ve které dochází velmi rychle k proměnám způsobu života a to tempem, které v žádném jiném období dějin lidské společnosti nemá obdoby. Proměny okolního světa se týkají téměř všech odvětví lidské činnosti. Společnost, ve které je složité se orientovat a která nabízí obrovské množství podnětů prostřednictvím médií, dokonalých technologií a výtvarků moderní civilizace náš život postupně zrychluje a zahlučuje. Ve škole, zaměstnání i doma jsou na naši psychiku kladeny stále větší nároky. Díky tomu prožíváme život diametrálně odlišný od toho, který znaly předešlé generace. A jsou to právě lidové, církevní i občanské tradice, které nám dávají řád, pravidelnost a ukotvení v koloběhu roku i celé životní cesty.

Z výsledků dotazníkového šetření jednoznačně vyplývá, že nejdůležitější tradicí v průběhu roku jsou Vánoce, a to bez ohledu na to zda respondent je či není věřící. Avšak zatímco pro ateistické rodiny je nejstěžejnějším důvodem obliby vánoc rodinná pospolitost a klidné dny volna, pro věřící jsou nejdůležitější duchovní stránky tohoto křesťanského svátku, připomenutí si příchodu Mesiáše, zastavení se, smíření s ostatními, sváteční bohoslužby a rozjímání. Dále z odpovědí vyplývá, že i ateisté dodržují nejrůznější lidové i církevní zvyky, zřejmě tak, jak je tradicí v té které rodině.

Velikonoce jsou opět duchovním svátkem zejména pro věřící, ateisté prožívají tyto svátky více, jako oslavu příchodu jara a dodržují hlavně typické lidové velikonoční tradice, jako jsou pletení pomlázky a chození na koledu, barvení vajíček a podobně.

Všichni respondenti, bez ohledu na vyznání preferují sňatek při dlouhodobém vztahu, ale jak autorka předpokládala, věřící preferují církevní obřad a je pro ně velmi důležité požehnání rodičů. Naproti tomu ateistům vyhovuje obřad civilní, většinou doprovázený nejrůznějšími zlidovělými zvyklostmi.

I při rituálech spojených s pohřbem preferují věřící respondenti rozloučení v kostele, spojené většinou se zádušní mší. Ateisté pohřeb většinou realizují ve smutečních obřadních síních. Součástí většiny pohřbů bez ohledu na vyznání je, jak vyplývá z šetření, pohřební hostina. Stejně tak většina respondentů považuje kremaci za nejlepší způsob, jak naložit s tělem. Pohřeb do země se stává postupně vzácnější.

Odpovědi získané autorkou při standardizovaných rozhovorech částečně korespondují s výsledky dotazníkového šetření, avšak zřejmě nejvýraznějším rozporem jsou zde odpovědi všech tří věřících respondentů, kteří považují za nejdůležitější svátek v roce Velikonoce a prožívají je v duchu církevních tradic a rituálů. Také ve svých odpovědích na další otázky vyzdvihují například neopominutelnou úlohu adventu, který je pro ně hlavně časem příprav na příchod Mesiáše a dobou rozjímání. Ateisté zcela prozaicky spojují adventní období se spěchem, stresem a materiálními přípravami na vánoční svátky. Částečná shoda se objevuje v obou typech šetřených rodin až ve způsobu realizace průběhu Štědrého dne, kdy jsou zvyky a tradice v ateistických i katolických rodinách víceméně v souladu.

Autorka si po dopsání práce hlouběji uvědomuje, jak důležité je v dnešní hektické době si najít čas a sílu na prožívání nejen společných chvil s rodinou, ale i dodržování nejrůznějších tradic, zvyků a rituálů, které jsou našim cenným dědictvím po předcích a pomáhají nám nalézat naše místo a sounáležitost s rodinou, společností i celým národem.

Použité zdroje

BOWIE, Fiona. *Antropologie náboženství*. Praha: Portál, 2008, ISBN 978-807-3673-789.

VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Vánoc*. Praha: Libri, 2000, ISBN 80-859-8381-8.

VONDRUŠKA, Vlastimil. *Církevní rok a lidové obyčeje, aneb, Kalendárium světců a světic, mučedníků a mučednic, pojednávající o víře českého lidu k nim, jakož i o liturgii katolické*. Ilustrace František Skála. České Budějovice: Dona, 1991, 96 s. ISBN 80-854-6303-2.

VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Rodinné svátky a oslavy*. Ilustrace Kamila Skopová. V Praze: Albatros, 2010, ISBN 978-800-0023-182.